

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 2

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 1038 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 29-fevralda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Ilm-fanga baxshida umr	10
Baxtiyor Islamov	
Kichik biznesni rivojlantirishda "yashil" iqtisodiyotni keng tatbiq qilishning ahamiyati	12
Gulnora Abdurahmonova Kalandarovna, Sanjar Baxodirovich G'oiptazarov	
Brand Capital as a Determinant of Institutional Prestige and Student Choice in the Higher Education System	18
Zufarova Nozima Gulamiddinovna	
Inson va atrof-muhit dialektikasi: nomutanosiblik ko'rsatkichlari va ekologik muammolar	26
Butaboyev Maxammadjon Tuychiyevich, Maxmudov Nosir Maxmudovich	
Yashil budjetlashtirish va uni O'zbekistonda joriy etish istiqbollari	32
Meyliev Obid Raxmatullayevich, Gofurova Kamola Xayrulla qizi	
Iqtisodiyotda ta'lim va fan integratsiyasining asosiy yo'nalishlari	37
Yormatov Ilmidin Toshmatovich	
Transport vositalari va yo'llar turizm transport infratuzilmasini rivojlantirishning muhim omilidir	41
Agzamov Shaxboz Akmalovich	
Bank xizmatlarini raqamlashtirish orqali samaradorligini oshirish	46
A. X. Salamov	
Biznes-reja baliqchilik xo'jaligi rivojlanishi uchun asos sifatida	50
Dosmurotova Shaxista Kengashovna	
Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog'liqligi	57
Axmediyeva Aliya Toxtarovna	
Turizmni rivojlantirish imkoniyatlari	65
Ziyadullayev Ilhom Narkabilovich	
Tijorat banklari depozit operatsiyalari samaradorligini oshirish muammolari va ularni bartaraf etish yo'llari	69
Shamsiyev Nodir Muratovich	
Hududlarni rivojlantirishda xorijiy investitsiyalarning samaradorligini oshirish masalalari	74
Shagzatov Oybek bahodirovich	
Hududlar biznes muhitini rivojlantirish va samarali boshqarish yo'nalishlari	78
Davlatov Sanjar Abdimannonovich	
Ijtimoiy rivojlanish xulq-atvor paradigmasida yoshlarning tadbirkorlik faoliyatini tartibga solishning nazariy asoslari	82
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	
Korxonalar innovatsion faoliyatida raqamli transformatsiyaning muhim yo'nalishlari	86
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
O'zbekistonda agroturizmni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish (Buxoro viloyati misolida)	91
Yoriyeva Farangiz Murodillayevna	
Innovatsion tadbirkorlik muhitini kompleks baholashda xalqaro tashkilotlar tajribasi	96
Nazarova Umida Avazovna	
Turizm faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish samaradorligini oshirishning ayrim usullari	100
Mirzaxodjayev Alisher Botirovich	
Globalashuv sharoitida transchegaraviy suv resurslardan samarali foydalanishni boshqirish	105
Mirzayev Musurmon Umidullayevich	
Surxondaro viloyati iqtisodiyotida kichik biznes va tadbirkorlikning o'rni va ahamiyati	110
Fayziyeva Aziza Azamat qizi	
Ta'lim muassasalarida xarajatlarni moliyaviy nazorat etishning samaradorligi tahlili	115
Eshonqulov Davlatjon Rajabboyevich	
Ta'minot zanjirini boshqarishda transport logistikasi usullarini takomillashtirish	121
Zoxidova Nazokat Berdimurot qizi	
Blokcheyn texnologiyasida xavfsizlik masalalari	125
Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich	
Развитие цифровой трансформации банковского сектора Республики Узбекистан	131
Абдурахманова Матлуба Махаммадиновна	
Asosiy fondlarni hisoblash va baholash usullarini takomillashtirish istiqbollari	137
Rixsimbayev Odiljon Qobiljonovich	

Marketingda tovar harakati tizimini optimallashtirish va modellashtirish	143
Sherzod Xolmurodovich Pardayev, Kamola Abdujabborovna Pardayeva	
Iqtisodiy rivojlanish uchun strategik taqsimlash strategiyalari:	
Investitsion Fond Portfellarning qiyosiy tahlili.....	150
Sultonboeva Munira bahodirovna	
Soliq munosabatlarining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati: ilmiy-nazariy qarashlar.....	156
Axrorov Zarif Oripovich, Saidmurodov Feruz Sodiqjon o'g'li	
Взаимосвязь инвестиционной стратегии с оценкой эффективности инвестиционного проекта	161
С. С. Алиева, А. Назаров	
Erkin iqtisodiy zonalarning faoliyati va boshqaruv mexanizmini takomillashtirish.....	169
Sheraliyeva Saida Azatovna	
Xizmat safari xarajatlari hisobining huquqiy asoslari	172
Ergashev Sarvar Xudoynazarovich	
Инклюзивное образование и его особенности	177
Зайнутдинова Умида Джалоловна	
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari.....	181
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Mamlakatda soliq qarzdorligi vujudga kelishining asosiy sabablari va ularni qisqartirish yo'llari.....	186
Hakimov Ulug'bek Furqat o'g'li	
Mulk qiymatini baholash tushunchasi, baholash obyektlari, baholanadigan qiymat turlari.....	190
Izbosarov Boburjon Bahriddinovich, Yoqubboyev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
O'zbekistonda sug'urta xizmatlarining zamonaviy transformatsiyasi.....	195
G. Adilova	
Biznes subyektlarida samaradorlik masalalarini o'yinlar nazariyasi usuli bilan baholash.....	199
Mardiyev Nurali	
Yengil sanoatda "lean production" konsepsiyasini tatbiq etishning amaliy jihatlari.....	205
Yaxyayeva Inobat Karimovna	
Soliq salohiyatini baholash usullari va ularning tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga ta'siri tahlili	209
Borotov Sharofiddin Jumaqul o'g'li	
Ko'chmas mulk bozorini baholashning institutsional asoslari	215
Ishonqulov Nizamjon Fayzullayevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm xizmatlarini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	223
Amriyeva Shaxzoda Shuxratovna	
O'zbekistonning bank-moliya tizimi hamda unda Islom moliyasi	
instrumentlarini jalb etishdagi joriy tendensiyalar	228
Eshimov Alisher Dismurodovich	
Tashqi savdoda notarif usullarni qo'llashning iqtisodiy oqibatlarini	
aniqlash metodologiyasi (rivojlangan davlatlar tajribasi)	236
Norqobilov Akobir Iso o'g'li	
Reklama xizmatlari va uning subyektlar samaradorligini oshirishdagi imkoniyatlari.....	242
Rabbimov Elbek Abdolloyevich	
Ijtimoiy siyosatni amalga oshirishda sog'liqni saqlash tizimini moliyalashtirish asoslari	247
Imonqulov Nuriddin Qo'shmon o'g'li	
Tijorat banklari biznes ekotizimini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	252
Shoymardonov Orziqul Jo'ra o'g'li	
Majburiy tibbiy sug'urtaning vujudga kelishi va o'ziga xos xususiyatlari.....	258
Kenjayev Soxib Sayfiyevich	
O'zbekiston Respublikasida zamonaviy soliq ma'murchiligini	
joriy etish orqali budjet-soliq siyosati samaradorligini yanada oshirish	262
Yuldasheva Shaxnoza Xojjakbar qizi	
Jahon iqtisodiyotining barqaror rivojlanishida derivativlar bozorining roli	268
Shokirov Mirkamol Mirolim o'g'li	
Boshqaruv hisobida mas'uliyat markazlarini tashkil etish masalalari.....	276
Sobirov Otabek Olimjonovich	
Davlat moliyasini boshqarishda moliyaviy nazorat usullaridan samarali foydalanish yo'llari	279
Kultayev Farxod Shavkatovich	
Tijorat banklari foydasi va rentabillik ko'rsatkichlariga ta'sir etuvchi omillar tahlilini takomillashtirish	283
Normo'minov Temurbek Sheraliyevich	
O'zbekiston Respublikasida tijorat banklari aktivlar sifatini oshirish yo'llari	286
To'ychiyev Otabek Shamshiyevich	
Venchur kapitalining mohiyati va O'zbekistonda venchur tizimini rivojlantirishning institutsional asoslari.....	290
Tadjibayeva Nigora Gulomjonovna	

Innovatsiyalar: zamonaviy iqtisodiyot uchun innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash zarurati.....	295
Malikova Dilrabo Muminovna, Tursunov Jahongir Ulug'bek o'g'li	
Budjet daromadlarining shakllanishida egri soliqlarning ta'sirini ko'p omilli ekonometrik modellashirishda tahlil qilish.....	299
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlarida investitsion jozibadorlikni oshirish yo'llari.....	304
Abdullayev Boburjon Akbaralievich	
Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining o'rni	308
Akbarov Akmalxon Akrom o'g'li	
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish	312
Mirzayeva Nargiza Batirovna	
Talabalarning oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv.....	316
O. U. Shomurodov, A. A. Suyarov, Z. U. Uroqov, J. S. Urazov, A. T. Ablahatov	
Ways to Use the Experience of Foreign Countries in Creating a Beneficial Business Environment for Entrepreneurship And Improving Taxation	321
Mukhlisa Ikramova	
Aholi turmush darajasini oshirishda moliyaviy savodxonlikning o'rni va iqtisodiy rivojlanishga ta'siri	327
Yusupov Muhammadali Soxib o'g'li, J.D. Xojiyev	
Temir yo'l sanoat korxonalarida ijtimoiy-mehnat munosabatlarini boshqarish bo'yicha xorijiy tajriba.....	331
Kadirova Sharofat Amonovna	
Механизм внедрения аутсорсинговой деятельности в АО “Ўзтемирўйўловчи”	334
H. Э. Кахарева	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni yanada rivojlantirish investitsiyalarni jalb qilishda xorijiy mamlakatlar tajribasi	339
Sharipov Bobur Anvar o'g'li	
“STEKLOPLASTIK” MJCHning bozordagi strategik holatini tahlil qilish.....	344
Musyeva Shoirazimovna	
Agrar sektorda ekologik toza mahsulotlarni ishlab chiqarishning nazariy masalalari.....	350
M. Sh. Nazarova, Z. S. Kazakova	
Methodological Foundations of Bank Lending and Classification of Factors Affecting the Features of Obtaining Loans.....	355
Raxmanova Laylo bahodirovna, A. Karimova	
Agrosanoat klasterlarda tovar-moddiy zaxiralar samaradorligini KPI orqali baholash uslubiyati.....	359
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich	
Faol tadbirkorlar faoliyatida kambag'al oilalarni iqtisodiy-ijtimoiy holatini yaxshilash imkoniyatlari.....	364
Salamov Ibrohim, Nazarova Maryam Sharifovna, Kazakova Zulayxo Saloxiddinovna, Jonibekov Faxriddin Beknazarovich, Kudratov Rizo Turdibayevich, Ulmasova Oygul Baxtiyorovna, Xamdamova Nasiba Ablakulovna, Xudayberdiyeva Ma'rifat Umarovna	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar strategiyasi tahlilining o'ziga xos xususiyatlari	371
Tursunova Shaxnoza Farhod qizi	
Процесс цифровизации АО “Hududgazta'minot”	375
Husanov Kaхрамон Нишонович	
O'zbekistonda aholi turmush darajasini oshirish yo'llari.....	380
Abdullayeva Madina Kamilovna, Eldorbekov G'ofurbek Iskandarbek o'g'li	
Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik subyektlari uchun kredit tizimini takomillashtirish mexanizmi.....	383
Bobayev Isroiljon Abidinbiyevich	
Mamlakatga jalb qilingan xorijiy kapitalning tovarlar va xizmatlar importi salohiyatiga ta'sirini ekonometrik modellar bilan baholash.....	388
Saydullayev Azamat Jo'raqul o'g'li	
O'zbekistonda bank xizmatlari raqobatbardoshligini baholash mazmuni va o'ziga xos xususiyatlari.....	396
Sh. Madraimov	
Kapital bozorida sug'urta kompaniyalar institutsional investor sifatida	399
Xasanova Lola Mamasharifovna	
Yangi O'zbekiston strategiyasida institutsional islohotlarni yanada chuqurlashtirish va ko'p funksiyali raqamlashtirishning ilmiy asoslari	402
B. B. Berkinov	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirish mexanizmlari	411
G'afurov Umidjon Bahodir o'g'li	
Rivojlangan mamlakatlarda keksa fuqarolarning bandligini oshirish kam ta'minlangan aholi qatlamini qo'llab-quvvatlash usuli sifatida (Yaponiya tajribasi misolida)	415
Karimov Bekzodjon Ilxomovich	

Tashqi savdoni oshirishda boj-tarif siyosatini takomillashtirish mexanizmlari	422
Pardayev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
Финансы или корпоративные финансы	428
Уринов Бобур Насиллоевич	
In Ensuring Economic Development in the Country Green Economy and its Features	434
Akhunova Shakhistakhon Nomonjanovna, Abdusattorova Mokhirabonu Abdugoppor kizi	
Tijorat banklarining investitsiya faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari	439
Jo'rayev O'ktam Panji o'g'li	
Сокращение уровня бедности в Узбекистане	445
Амирджанова Ситора Суннат кизи	
Paxtachilik sohasida ishlab chiqarish jarayonlari samaradorligini oshirishning innovatsion yechimlari va uning foydaga ta'sirini baholash	450
S. B. Inoyatov	
Tijorat banklarida muammoli kreditlar bilan ishlash amaliyotidagi muammolar va ularni barataraf etish yo'llari	455
Maxmudov Rahimjon Hamid o'g'li	
Mahalliy budjet daromadlarining nazariy va ilmiy asoslari	462
Olokulova Feruza Mansurovna	
Kambag'allikni qisqartirish – aholi turmush farovonligini ta'minlashning muhim omili	465
Usmanov Baxodir Baxtiyorovich	
Raqamli marketingni rivojlantirish zaruriyati	471
Xalmuxamedova Zebxon Babaxanovna	
Tijorat banklari o'rtasidagi raqobatni rivojlantirish orqali fond bozorida aksiyalar narxini barqarorligini ta'minlash istiqbollari	475
M. Yuldosheva	
Konchilik sanoati korxonalarida innovatsion faoliyatni rivojlantirish mexanizmlarining ilmiy-nazariy asoslari	482
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
O'zbekistonda banklar moliyaviy xizmatlari va ular sifatining amaldagi holati tahlili	489
Mirzayev Mirza Abdullayevich	
Oliy ta'lim muassasalarining iqtisodiy samaradorlikning raqobatbardoshligini instituttsional tahlil qilish mexanizmi	494
Saydullayeva Saodat Abdumajidovna	
Integratsiya sharoitida to'qimachilik sanoatining rivojlanishi	501
Ziyayeva Muhtasar Mansurdjanovna	
Auditorlik tekshiruvini tashkil etish va o'tkazish jarayonlarini takomillashtirish	505
Karamatova Noiba Husnitdinovna	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlarini	512
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Экономическое сознание и экономическое мышление: теоретический анализ	519
Пардаев Мамаюнус Каршибаевич, Мухаммедов Мурод Мухаммедович	
O'zbekiston respublikasi tijorat banklari tomonidan qurilish korxonalarini kreditlashni takomillashtirish yo'llari	524
Sultanov Baxram Begdullayevich	
Роль искусственного интеллекта в современных технологиях медиаобразования в высших учебных заведениях	528
Самигова Гуландом Абдужаббаровна	
Talabalarga moliyaviy yordam dasturlari va ularning ta'lim sifatiga ta'siri	536
Mirzayeva Muhlis Ubaydullo qizi	
Mintaqaviy investitsion jozibadorlik va investitsion siyosat: nazariy talqin	541
Muminov Akmal Tulkunovich	
Mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida oliy ta'lim tizimining ta'siri	545
Nasimov Adiz Azamat o'g'li, Baxtiyorova Jasmina Jasurovna, Axrorov Zarif Oripovich	
Respublikada fermer xo'jaliklarga xizmat ko'rsatishni rivojlantirish va agroxizmatlar bozorini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash imkoniyatlari	550
Shukurov Ilxom Safarboyevich	
Turli mamlakatlarda oliy ta'limni moliyalashtirish yo'llari	557
Umarova Moxigul Maxmayunus qizi	
Dehqonchilikni innovatsion asosda rivojlantirishning xorijiy tajribasi	562
Yuldashev G'iyos Turabekovich	
Tijorat bank xizmat turlarini islomiy bank xizmatlari orqali rivojlantirish istiqbollari	566
Bayjanova Gozzal Sarsengaliyevna	

Qishloq xo'jaligi mahsulotini baholash va hisobga olishning uslubiy jihatlarini takomillashtirish	572
Boltayev Abror Sayitmuradovich	
Секреты интересного урока в начальной школе	579
Гараева Олеся Владимировна	
Iqtisodiyotni barqaror rivojlanishda yashil iqtisodiyotning o'rni	582
Ibragimova Gulchehra Toxirovna	
Mahsulot va xizmatlarni raqamli transformatsiyasini amalga oshirish algoritmi	586
Kucharov Abrorjon Sobirjanovich, Bobojonov Azizjon Babaxanovich, Abdurakhmonov Abdumalik Abdurashidovich	
O'zbekiston Respublikasining soliq tizimi mamlakatda yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish vositasi sifatida	593
Nabiyev Feruz Nurmurodovich	
Fundamentals of Innovative Management and its Organizational Control	599
Akramova Aziza Abduvohidovna, Maqsudov Bunyod Abdusamatovich	
Moliyaviy menejment tizimini rivojlantirishda raqamli marketingdan foydalanishning afzalliklari	604
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich	
Оценка экономической эффективности использования фотоэлектрической тепловой установки	608
Жураев Ислон Рахматович, Юлдошев Исроил Абриевич, Жураева Зухра Исламовна	
Ilmiy darajali kadrlar tayyorlash sohasida xalqaro tajriba	614
Fazliddinov Shohruh Shamsiddinovich	
Turizm infratuzilmasi va uning tarkibiy tuzilishi	621
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li	
Oliy ta'lim xizmatlari bozorining rivojlanishi sabablari	625
Abdukadirova Kamola Azimovna	
Mintaqada turizm sohasini rivojlantirishda xorijiy mamlakatlar tajribalari	629
Isomiddinov Inomjon Qurvonali o'g'li	
Ichki turizmni rivojlantirish bo'yicha infrastruktura holati	636
Dehqonov Burxon Rustamovich	
Soliqqa tortish maqsadida kadastr qiymatlarini aniqlash mexanizmlarini takomillashtirish yo'llari	642
Kamilov Abror Anvarovich	
O'zbekistonda uylarning energiya samaradorligini oshirish	647
Dodiyev Fozil O'tkurovich	
O'zbekistonda talant menejmentni tatbiq etish istiqbollari	653
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tibbiyot sohasini moliyalashtirish istiqbollari	658
Muxammadiyev Ramz Zoirjon o'g'li	
Bulutli texnologiyalardan foydalangan holda resurs xarajatlarini optimallashtirish: tahlil va boshqarish	663
Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li, Karabayev Rustam Zafarovich	
Milliy iqtisodiyotni rivojlanishida sug'urta institutlarining tutgan o'rni	673
K. A. Sharipov, D. Jo'rayev	
Tadbirkorlik nazariyasining evolyutsion talqini	678
Aripov Oybek Abdullayevich	
Enhance Export Potential of Private Entrepreneurship and Small Venture	683
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi	
Mintaqa barqaror rivojlanishini cheklovchi ekologik omillar tahlili	690
Adilova Marg'uba Tursunaliyevna	
Improving the Efficiency of Industrial Enterprise Activities in the Age of Digital Technologies	698
Avloqulova Sadoqat Sobirjon qizi	
A study of green marketing practices in the retail industry – Advantages and disadvantages	705
Davronova Zilola Gulomovna	
Tijorat banklarining korporativ xizmatlarini transformatsiyalash jarayonini rivojlantirish	709
Farmanova O'g'li Aliqul qizi	
Davlat moliyaviy nazorat tizimini rivojlantirish istiqbollari	715
Maxmudov Azamat Normuradovich	
Xorijiy banklarning moliya injiniringi mahsulotlari va rivojlanish istiqbollari	721
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
O'zbekistonda turizm xizmatlari imkoniyatlari: muammo va yechimlar	727
Fayziyev Oybek Raximovich, Xalikov Saydilla Abdraxmanovich	
Sanoat klasterlarini shakllanishining simulyatsiya modelini yaratish	734
Xakimov Ziyodulla Axmadovich, Axmedova Rayxona Jasurbek qizi	
Hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning xususiyatlari va ustuvor yo'nalishlari	741
Tolibjon Qazaqov Sharifjon o'g'li	

Raqamli iqtisodiyotda zamonaviy texnika va texnologiyalarning xususiyatlari.....	747
Xusanov Ulugbek Nishanovich	
Biologik aktivlar va qishloq xo'jaligi mahsuloti joriy hisobini tashkil etish bo'yicha xorijiy tajribalar	752
Yusupova Mahfuza Baxtiyor qizi	
Mulkchilikning iqtisodiyotdagi ahamiyatini qiyosiy tahlil qilish (O'zbekiston va Shvetsiya misolida)	757
Odil Norboyev	
Ipoteka krediti riskining ayrim nazariy jihatlar.....	761
Xamraqulova Gulnozaxon Faxriddin qizi	
Xalqaro turizm bozorining rivojlanish tendensiyalari va unda O'zbekistonning ishtiroki	764
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, Bobobekova Nargiza Baxtiyorovna	
Tijorat banklari fond bozoridagi aksiyalar narxini o'zgarishini ebo moduli orqali aniqlashning ekonometrik tahlili.....	769
Yuldoshova Manzura Ollashkurovna	
Organizational mechanism of sustainable development of the tourism industry, role and application of technologies.....	780
Sayfutdinov Shuxratjon Sultonovich	
Banklarda risklarni diversifikatsiyalashning mohiyati va ahamiyati	787
Baxriddinov Sharofiddin	
Davlat oliy ta'lim muassasalarida daromad va xarajatlarning o'zaro mutanosibligi	793
Gafurov Anvar Bazarbayevich	
To'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri: tahlil va istiqbollar.....	799
Raxmanov Bekzod Ibragimovich	
Инновационный и развивающий менеджмент в сфере услуг	803
Axmatova Moxiyul Erkinovna	
Ishsizlarni kasb-hunarga o'qitish asosida raqobatbardoshligini oshirish	807
Bakiyeva Iroda Akbarovna	
Dehqon xo'jaliklarida yetishtirilgan grek yong'og'ini iste'molchilarga yetkazib berish yo'llari	811
Inobatov Abror Boshlarovich	
Комплаенс и риск менеджмент в международных гуманитарных организациях	817
Мухамеджанов Баходир Кахрамонович	
Ipakchilik korxonalarida innovatsion faoliyatni boshqarishning o'ziga xos xususiyatlari.....	822
Aliyeva Nodiraxon Abdumalikovna	
Soliqlarning yig'iluvchanligi va unga ta'sir etuvchi omillar tahlili.....	826
Abdurasulov Alisher Abdurasulovich	
Soliq islohotlari: u qanday bo'lishi kerak?	831
Hotamov Alisher Farxodovich	
Анализ операционных процессов экспорто-ориентированных хлопково-текстильных кластеров.....	837
Джурабаев Отабек Джурабаевич	
Ish bilan bandlikni sifat xususiyatlari asosida baholashga zarurat: ilmiy-nazariy yondashuvlar	842
Qurbonov Samandar Pulatovich	
Technology of Formation of Profession-Oriented Communication Competences in Training of Future Specialists in Higher Education Institutions	848
Rajapov Sulaymon	
Improving The Methodology of Developing Professional and Communicative Skills in Future Economists (In the Case of Teaching English).....	852
Samandarova Nargiza	
Sanoat mahsulotlarining raqobatbardoshligini oshirishda innovatsion texnoparklardan foydalanish muvaffaqiyatiga ta'sir etuvchi omillar.....	860
Sobirxonov Akbarxon Aziz-o'g'li	
Oziq-ovqat sanoati korxonalarida investitsion salohiyatni shakllantirishning mazmuni va ahamiyati	865
Xamrayev Nodirbek Ravshanovich	
O'zbekistonning moliyaviy siyosati: tarkibiy tuzilishi va tahlili	872
Jabborova Dilafruz Sodiq qizi	
Institutsional islohotlarni chuqurlashtirish sharoitida lizing investitsiyalarini rivojlantirishning nazariy-uslubiy jihatlar.....	879
Axmediyeva Aliya Toxtarovna	
Hududlar rivojlanishini ta'minlashda erkin iqtisodiy zonalarining ahamiyati.....	885
Salomat Norova	
Yo'lovchi tashish xizmatlari sohasida korxona faoliyatini strategik rejalashtirishga ta'sir etuvchi omillari tahlili.....	889
Abarov Mashxurbek Ismonaliyevich, Pulatova Gulchexra Erkinovna	

Andarrayting xizmatining AQSh sug'urta bozorida tutgan o'rni.....	895
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlarni tuzishda aktivlarni qadrsizlanishga tekshirish.....	900
Tojiyev Behzod Bekmurod o'g'li	
Yangi O'zbekiston iqtisodiyotida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish – muhim yo'nalish.....	904
Dushaboyev Mirjalol	
Recreational potential of Uzbekistan and prospects for the development of wellness tourism in the country...912	
Amonboyev M., Shaymanova Nigora Yusupovna	
Yashil marketing: tushunchasi, mohiyati, kelib chiqishi, muammolari va istiqbollari	916
G'anieva Madina Bunyodali qizi, Ziyayeva Muhtasar Mansurdjanovna	
Innovatsion menejment va raqamli transformatsiyalarni joriy etishning metodologik asoslari.....	923
Quldoshev Asliddin Tursunovich	
Lizing munosabatlarini rivojlantirishda raqamli marketing strategiyalari.....	928
Yusupova Feruza Yo'ldosheva	
Analysis of the Transformation and Development Trends of the Higher Education System in Uzbekistan.....	934
Zufarova Nozima Gulamiddinova	
O'zbekiston investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish.....	940
Oybek Elmuratov	
Sifatli ta'lim uchinchi renessansning poydevori sifatida: xorijiy tajriba va tavsiyalar	943
Zafar Jumayev Ikromiddinovich	
Совершенствование методологии “зеленого” учёта в финансовом менеджменте устойчивого развития компаний энергетической отрасли в Узбекистане.....	947
Глазова Марина Викторовна	
Yangi O'zbekiston strategiyasida institutsional islohotlarni yanada chuqurlashtirish va ko'p funktsiyali raqamlashtirishning ilmiy asoslari	954
Berkinov B. B.	
O'rta ta'lim tizimida “o'qituvchi imiji”ni rivojlanish genezisi.....	962
Odilova Sitara Sayfitdin qizi	
Роль инвестиций в системе железнодорожного транспорта в Республике Узбекистан	966
Акбарова Лайло Упашевна	
Mintaqaning investitsion jozibadorligini oshirish maqsadida innovatsion marketing texnologiyalaridan foydalanish.....	971
Ahmedov Alim Babaniyazovich	
Inson resurslarini rivojlantirishda xorijiy kompaniyalarning tajribasini o'rganish metodologiyasi.....	978
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Shadiyeva Madina Djaloliddin qizi	
Tadbirkorlik muhiti tahlili va uni davlat tomonidan tartibga solish shart-sharoitlari	981
S. T. Toshaliyeva, A. M. Abduraxmonov	
G'allachilik klasterlarini shakllantirishning tashkiliy-iqtisodiy jihatlarini	986
Ilmuratov Shavkat Maxsumovich	
Innovatsion texnologiyalarda umumishlab chiqarish xarajatlarini strategik boshqaruv hisobini takomillashtirish masalalari	990
Nasriyeva Zebiniso A'zam kizi, Mavlyanova Dilobar Maxkamovna	
Suv resurslaridan foydalanishda zamonaviy texnologiyalarni joriy qilish-davr talabi	995
Ibroyim Maxkamov	
Tadbirkorlik subyektlari yer-suv resurslaridan foydalanishining hududiy xususiyatlari.....	999
Xamidjon Muxamadovich Shaxobov	
Korporativ tuzilmalarda global biznes etikasi va yashil biznes drayverlari.....	1003
Egamberdiyev Shuxrat Satimbayevich	
Aholini qishloq xo'jaligi mahsulotlari bilan ta'minlashning ayrim masalalari xususida.....	1007
Ochilova Maftuna Toshpulat qizi	
Tijorat banklari faoliyatining joriy holati tahlili	1012
Ergashev Azizxon Avazxon o'g'li	
Fermer xo'jaliklari samarali faoliyatining asosiy statistik ko'rsatkichlari va ularning tahlili	1016
M. Sh. Axmedova	
Tadbirkorlikni davlat tomonidan tartibga solish va qo'llab-quvvatlash shart-sharoitlari.....	1021
S. T. Toshaliyeva, D. A. Eshqulova	
Kichik biznes subyektlarini rivojlantirishda innovatsiyalardan samarali foydalanish mexanizmlari	1029
Rustamov Alisher Raxmataliyevich	

TADBIRKORLIKNI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISH VA QO'LLAB- QUVVATLASH SHART- SHAROITLARI

S. T. Toshaliyeva

PhD, Termiz davlat universiteti dotsenti

D. A. Eshqulova

IRB 3-kurs talabasi Termiz davlat universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolaning dolzarbligi kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishdagi ahamiyati hamda tadbirkorlik subyektlari faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish va qo'llab-quvvatlash zarurati bilan izohlanadi. Ilmiy tadqiqot ishining maqsadi tadbirkorlik faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish va qo'llab-quvvatlash sohasidagi nazariy va amaliy asoslarni tahlil qilishga qaratilgan. Ushbu maqsadga erishishda maqolada iqtisodiy statistik va nazariy tahlil usullaridan foydalanilgan bo'lib, unda tadbirkorlik faoliyatini davlat tomonidan tartibga solishning maqsad va vazifalari tizimlashtirilgan, uning asosiy yo'nalishlari belgilab berilgan, kichik biznesni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash zarurligi ilmiy asoslangan holda baholangan, taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: tadbirkorlik faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish, tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish omillari, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash, kichik biznes.

Abstract: The relevance of this article is explained by the importance of small business and private entrepreneurship in the socio-economic development of the country and the need to regulate and support the activities of business entities by the state. The purpose of the research work is to analyze the theoretical and practical foundations in the field of government regulation and support for entrepreneurship. To achieve this goal, the article uses methods of economic-statistical and theoretical analysis, which systematize the goals and objectives of state regulation of business activities, define its main directions, and scientifically assess the need for state support for small businesses. proposals and recommendations have been developed.

Key words: state regulation of entrepreneurial activity, factors for the development of entrepreneurial activity, state support, small business.

Аннотация: Актуальность данной статьи объясняется значением малого бизнеса и частного предпринимательства в социально-экономическом развитии страны и необходимостью регулирования и поддержки деятельности субъектов предпринимательства со стороны государства. Целью научно-исследовательской работы является анализ теоретических и практических основ в области государственного регулирования и поддержки предпринимательства. Для достижения поставленной цели в статье используются методы экономико-статистического и теоретического анализа, в которых систематизированы цели и задачи государственного регулирования предпринимательской деятельности, определены его основные направления, на научной основе оценена необходимость государственной поддержки малого предпринимательства, разработаны предложения и рекомендации.

Ключевые слова: государственное регулирование предпринимательской деятельности, факторы развития предпринимательской деятельности, государственная поддержка, малый бизнес.

KIRISH

Tadbirkorlik o'ziga xos tizim ekanligini hisobga olgan holda davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash zarurat hisoblanadi. Respublikamizda tadbirkorlikni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash va rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilib kelinmoqda. Uni aniq belgilangan maqsad va vazifalar bilan rivojlantirish, tadbirkorlik jarayoniga davlat aralashuvining samarali vositalarini olish imkonini beradi. Iqtisodiy rivojlangan mamlakatlarda tadbirkorlik asosan mamlakat rivojlanishining ijtimoiy-iqtisodiy darajasini belgilaydigan xo'jalik yurituvchi subyektlarning katta qatlamini o'z ichiga oladi. Yuqori moslashuvchanlik va mamlakat ichki bozorining deyarli barcha sohalarini ommaviy qamrab olish iqtisodiy rivojlanishning barqarorligini ta'minlaydi. Tadbirkorlik biznes hayotining eng moslashuvchan shaklidir. Iqtisodiyotning ushbu sektorida ichki va tashqi bozorda tovarlarning raqobatbardoshligini oshirish uchun zamin bo'lgan g'oyalarning asosiy qismi yaratilmoqda.

Boshqa tomondan, tadbirkorlik o'z faoliyatida ko'proq ichki iqtisodiy kon'yuktura bilan bog'langan. Shu sababli, tegishli tartibga solish vositalari orqali tadbirkorlarning obektiv imkoniyatlarini tenglashtirish zarurati mavjud. Bu esa yetarli darajada davlat iqtisodiy siyosatini olib borish va tadbirkorlik subyektlari uchun zarur xulq-atvor qoidalarini shakllantirish orqali tadbirkorlikni ichki bozorda himoya qilish zarurligini belgilaydi. Davlat makro-institutsional tashkilotchi sifatida tadbirkorlik subyektlari faoliyatining institutsional sharoitlarini shakllantiruvchi tashkiliy tuzilma rolini bajaradi.

Xorijiy amaliyot shuni ko'rsatadiki, bugungi kunda davlat asosiy ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni ma'lum darajada tartibga solmaydigan yuqori darajada rivojlangan mamlakat mavjud yemas, ulardan biri boshqaruvning tadbirkorlik shakllarini rivojlantirishdir. Tadbirkorlik sohasida davlat tomonidan tartibga solish-bu bozor o'zini o'zi boshqarish va davlat boshqaruvi mexanizmining tartibga solinadigan bozorga asoslangan boshqaruv tizimiga ega mamlakatlarda iqtisodiy siyosatning zarur vositasi hisoblanadi. Biznesga nisbatan turli iqtisodiy maktablar vakillarining nazariy pozitsiyalariga asoslangan davlat siyosati amalga oshiriladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Ko'pgina iqtisodchi olimlar o'z ilmiy tadqiqotlarida davlat tomonidan tartibga solish masalasiga alohida e'tibor qaratganlar, ammo iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solishning mohiyati to'g'risida yagona qarash mavjud emas. N.A. Mixalchenkova va T.M. Smetanina davlat tomonidan tartibga solishning quyidagi ta'rifini taklif qiladi: bu "mavjud ijtimoiy-iqtisodiy tizimni barqarorlashtirish va o'zgaruvchan sharoitlarga moslashtirish maqsadida vakolatli davlat idoralari va jamoat tashkilotlari tomonidan amalga oshiriladigan qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va nazorat tavsifidagi standart choralar" tizimi. ^[1]

V.P. Oreshinning fikricha, davlat tomonidan tartibga solish bu "davlat idoralari ijtimoiy foydali natijalarga erishish uchun ijtimoiy takror ishlab chiqarish jarayoniga ta'sir ko'rsatish faoliyati"dir. ^[2]

Neopulo K.L. ^[3] o'z asarlarida ishbilarmonlik faolligini oshirish maqsadida kichik biznesni qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlarini o'zgartirish zarurligini asoslab beradi va tadbirkorlik faolligini oshirishga ta'sir etuvchi rag'batlantiruvchi yondashuvlarni ishlab chiqadi. A. A. Kritskaya ^[4], E. A. Borkova ^[5] tadqiqotlarida pandemiya davrida kichik biznesni qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari, shuningdek, ularni mintaqaviy darajada amalga oshirish muammolari tahlil qilindi.

Ayrim ilmiy izlanishlarda kichik tadbirkorlik korxonalari faoliyatini tartibga solishda modellashtirishdan olingan ilmiy natijalar asosida xo'jalik yurituvchi subyekt faoliyatini yanada barqarorlashtirish mumkinligi asoslangan ^[6]. Aynan modellashtirish orqali mamlakatlarning to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar, energiya iste'moli, iqtisodiy rivojlanish darajasi, qayta tiklanuvchi energiyadan foydalanish imkoniyatlari ko'rib chiqilgan ^[7].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqot ishining metodologik asosi tadbirkorlik faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish va qo'llab-quvvatlash sohasidagi nazariy va amaliy asoslarni tahlil qilish va baholashdan iborat. Tadqiqot doirasida taqqoslash, tahlil, sintez, induksiya, deduksiya, statistik usul kabi empirik, eksperimental-nazariy va o'ziga xos ilmiy usullar qo'llanildi.

Iqtisodiy rivojlanishning turli modellari tarafdorlari bozor iqtisodiyotida davlatning roli to'g'risida turli xil iqtisodiy nazariya oqimlarining fikrlarini ifodalaydilar. Birinchi Jahon urushidan keyin iqtisodiyotning rivojlanishini tahlil qilish asosida J. M. Keyns xususiy tashabbusga taqdim etiladigan masalalarda markazlashtirilgan nazoratni yaratishning hayotiy zarurligini ko'rsatadigan nazariyani asosladi. Unga ko'ra "davlat qisman tegishli soliq tizimi orqali, qisman foiz stavkasini belgilash orqali ehtimol, boshqa yo'llar bilan iste'mol qilish moyilligiga o'z ta'sirini ko'rsatishi kerak" ^[8].

J. M. Keynsning davlat xarajatlarining iqtisodiy vaziyatga ijobiy ta'siri haqidagi g'oyalari bozor iqtisodiyotiga ega bo'lgan bir qator mamlakatlarda amaliyotda keng qo'llanilgan. Shu asosda ijtimoiy infratuzilma, bir qator qurilish, harbiy va boshqa dasturlarning rivojlanishi uchun sarf-xarajatlarning ko'payishi kuzatildi. J. M. Keyns nazariyasida iste'mol qilishga chegaraviy moyillikni belgilovchi "multiplikator" tushunchasining ishlab chiqilishi iqtisodiy jarayonlarni tartibga soluvchi omillarning ko'payishiga olib keldi. Ularga soliqlarning o'sishi, davlat qarzi ko'rsatkichlari kiritila boshlandi. Ular o'rtasida miqdoriy bog'liqliklar, shuningdek jamg'arish, iste'mol va bandlik fondlarining o'rnatilishi amalda qo'llaniladigan makroiqtisodiy modellarni ishlab chiqishga imkon berdi. XX asrning 70-yillari tajribasi yalpi talab nazariyasining jiddiy kamchiliklarini aniq ochib berdi. Davlat xarajatlarning rag'batlantirilishi iqtisodiyotda inflyatsion jarayonlarning generatori bo'lgan byudjet taqchilligi va davlat qarzining oshishiga olib keldi. Shu sababli, XX asrning 70-yillari oxiri va 80-yillari boshlariga kelib, tartibga solishning keynschilik usullaridan chiqish boshlanadi. Buning o'rniga taklif omillarining iqtisodiy o'sish va barqarorlikka ta'siri tushunchasi keng ishlab chiqilgan.

Neoklassik maktab va undan 70-yillarning boshlarida paydo bo'lgan neokonservativ tendentsiya (B. Bosuort, A. Laffer, R. Masgreyv, M. Ueydenbaum) davlat aralashuvini minimallashtirish va uning shakllarini o'zgartirish g'oyalaridan kelib chiqadi. Raqobat muhiti va o'z-o'zini tartibga soluvchi iqtisodiyotni shakllantirishda asosiy rol o'ynaydigan omillar birinchi navbatda: pul mexanizmi va bozor bahosini ilgari suradi.

Institutsionalizm tarafdorlari (Dj. Gelbreyt) aralash iqtisodiyotni targ'ib qilib, jamiyat tomonidan tadbirkorlik faoliyati ustidan nazorat qilish g'oyasini taklif qiladi ^[9]. Binobarin, barcha maktab vakillari davlat tomonidan tartibga solishning chegaralari, shakllari va usullari to'g'risida g'oyalarda katta farqlar mavjud bo'lsa-da, xo'jalik yuritishning bozor tizimi barqaror ishlashi uchun bozor mexanizmi va davlat tomonidan tartibga solish tizimini birlashtirish zarurligini tan olishadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Iqtisodiy va ma'muriy usullar bilan, shuningdek ularning u yoki bu kombinatsiyasi bilan iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solish amalga oshiriladi. Shu bilan birga, iqtisodiy usullar yetarlicha samarali bo'lmasa yoki mamlakat iqtisodiyoti inqirozga uchragan bo'lsa, ma'muriy usullardan foydalaniladi. Talab va taklifning bozor mexanizmidan foydalanishga asoslangan iqtisodiy muvozanatni o'rnatishning klassik nazariyasi nuqtai nazaridan ma'muriy tartibga solish bir qator kamchiliklarga ega.

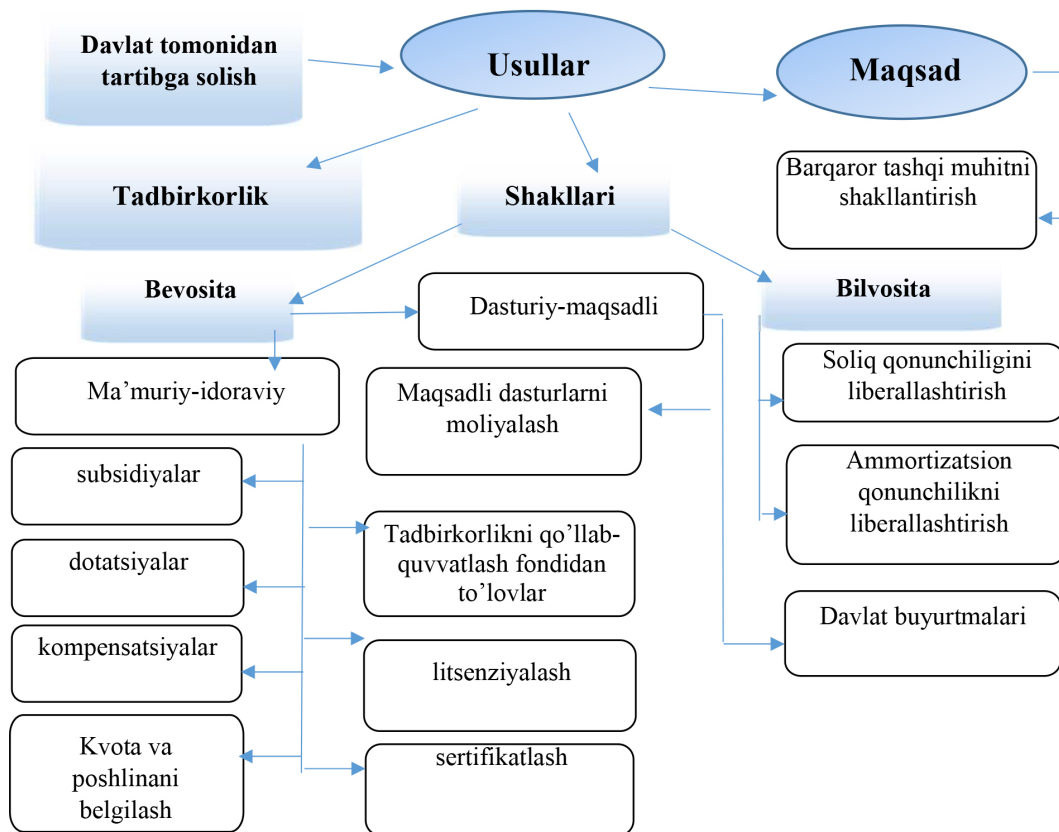
Birinchidan, bu raqobatni cheklaydi, ya'ni ishlab chiqaruvchilar va iste'molchilar davlat idoralari tomonidan belgilangan narxlarni erkin qabul qila olmaydilar, bu ba'zi ishlab chiqaruvchilarni bozorga nisbatan imtiyozli sharoitlarga olib keladi va jahon va ichki bozorlardagi haqiqiy vaziyatdan ajralgan iqtisodiy subyektlarning investitsiya va savdo siyosatiga olib kelishi mumkin;

Ikkinchidan, ma'muriy tartibga solish daromad va soliqlarning byudjet tizimi zvenolari o'rtasida sezilarli darajada qayta taqsimlanishiga olib keladi.

Tartibga solishning iqtisodiy usullari bozor mexanizmining ishlash shartlarini buzmaydi. Ular ishlab chiqarish xarajatlari, foyda, ish haqi, kichik korxonalarning investitsiya faoliyatini rivojlantirish, turli tadbirkorlik subyektlari tomonidan mahsulot ishlab chiqarish va sotish hajmini oshirish, iste'molni rag'batlantirish orqali iqtisodiyotga ta'sir ko'rsatadi.

Iqtisodiyotni tartibga solish usullari, pirovardida, talab va taklif nisbatini belgilovchi omillarga qaratilgan. Bu bozorda resurslar hajmining o'sishini (kamayishini) yoki samarali talabning o'sishini (kamayishini) rag'batlantirishi mumkin. Davlat boshqaruvi organlari chiqarilgan pul miqdorini tartibga solish, buxgalteriya stavkalarini, soliqlarni, bojlarni o'zgartirish qobiliyatiga ega.

Davlat ishbilarmonlik muhitini shakllantirishda tizimni tartibga soluvchi rolni bajarib, tadbirkorlik faoliyatining eng istiqbolli yo'nalishlarini rivojlantirishga ko'maklashishi, tadbirkorlik subyektlarini o'zgaruvchan atrof-muhit sharoitlariga moslashtirishga yordam beradigan tashkiliy, huquqiy, ijtimoiy-psixologik va iqtisodiy chora-tadbirlar majmuini ta'minlashi kerak (1-rasm).

1-rasm: Tadbirkorlikni davlat tomonidan tartibga solish

Davlat boshqaruvi tamoyillariga muvofiq tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish jarayonini tartibga solish asosli bo'lishi hamda jamiyat va tadbirkor manfaatlarini uyg'unligini ta'minlashi lozim. Buning uchun davlat tuzilmalari tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlashning bevosita va bilvosita usullaridan foydalanishlari mumkin.

Tadbirkorlikni davlat tomonidan tartibga solishning bevosita usullari asosan ikki shaklda amalga oshiriladi:

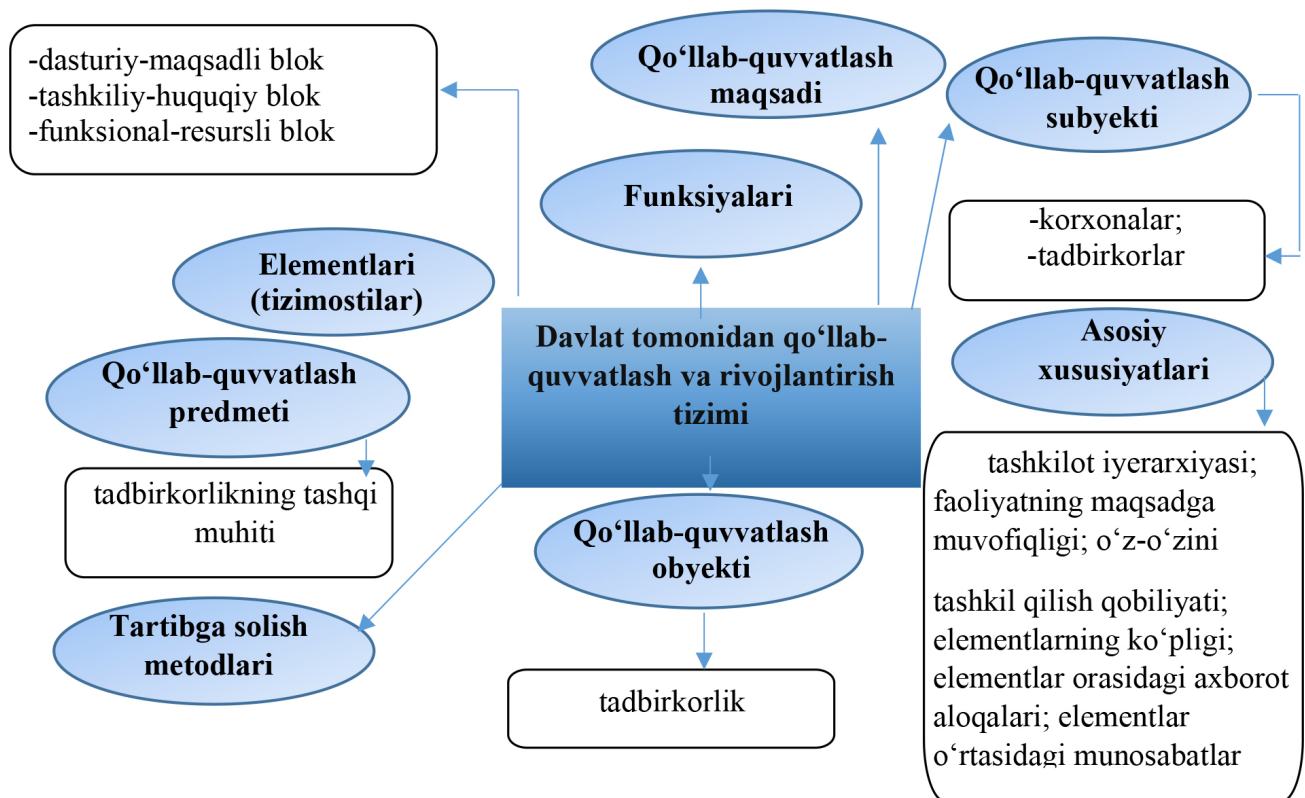
- 1) ma'muriy va idoraviy – biznesni rivojlantirishni bevosita rag'batlantirish maqsadida qabul qilingan maxsus qonunlarga muvofiq to'g'ridan-to'g'ri subsidiyalangan moliyalashtirish shaklida bo'lib, ularga quyidagilar kiradi: subsidiyalar; grantlar; kompensatsiyalar; tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash fondlaridan to'lovlar; litsenziyalash; sertifikatlash; kvotalar va bojlarni belgilash;
- 2) dasturiy-maqсадli dasturlarni moliyalashtirishdan iborat bo'lib, bunda davlat buyurtmachi vazifasini bajaradi.

Davlat tomonidan tartibga solishning bilvosita usullari tadbirkorlikni rivojlantirish jarayonini rag'batlantirishga, iqtisodiyotning ushbu sektori faoliyati uchun qulay tashqi muhit yaratishga qaratilgan. Bularga soliq va amortizatsiya qonunchiligini liberallashtirish va boshqalar kiradi.

To'g'ridan-to'g'ri va bilvosita usullarning nisbati mamlakatdagi iqtisodiy vaziyatga va bu borada tanlangan tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash va rivojlantirishni davlat tomonidan tartibga solish kontsepsiyasiga, ya'ni bozor mexanizmlariga yoki davlat tomonidan tartibga solishga bog'liq.

So'nggi yillarda G'arbda tadbirkorlikni davlat tomonidan tartibga solish tobora umumlashtirilib, bilvosita tus oldi. Dj. D. Saksva F. B. Larrenlarning ta'kidlashlaricha biznes sohasiga nisbatan zamonaviy davlat siyosati xususiy tadbirkorlik asoslarini belgilaydigan qonunlarni, shu jumladan xususiy shartnomalarning tijorat kodekslarini, yangi firmalarni yaratish to'g'risidagi qonunlarni yaratish va amalga oshirishni o'z ichiga oladi ^[10].

Ushbu yondashuvlardan tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash tizimini ko'rib chiqish muhimdir (2-rasm).

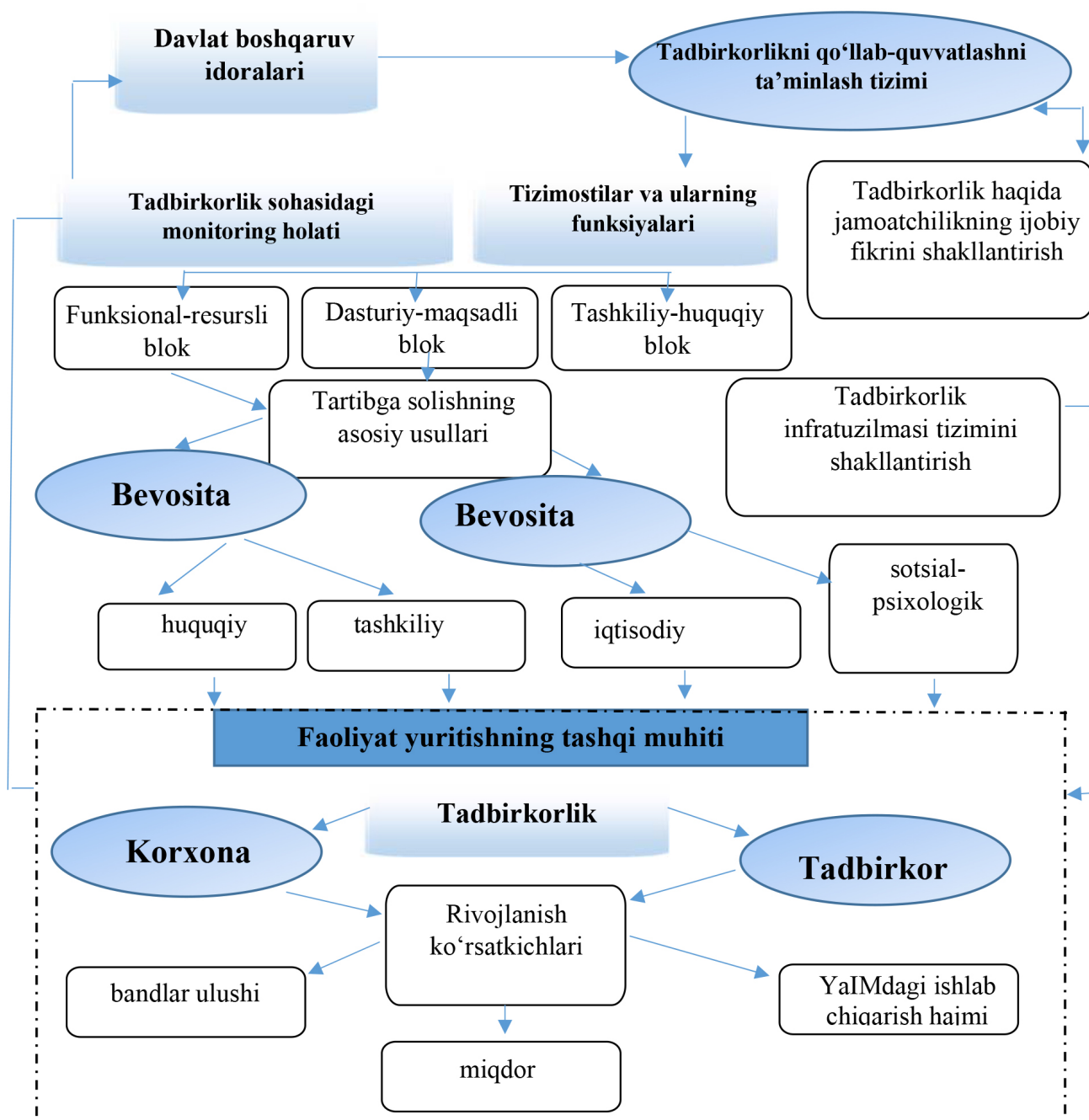
2-rasm: Tadbirkorlikni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish tizimi tuzilmasi

Qulay tashqi muhitning shakllanishi boshqariladigan jarayonlarni anglatadi. Boshqaruv usullari faqat ma'muriy yoki direktiv xarakterga ega bo'lishi mumkin emas. Ular bevosita tadbirkorlik subyektlariga ta'sir ko'rsatish bilan emas, balki bunday subyektlarning paydo bo'lishi va shakllanishi uchun qulay sharoit yaratish bilan bog'liq chora-tadbirlarga asoslanadi. Biznesni qo'llab - quvvatlash tizimi o'zaro bog'liq quyi tizimlardan iborat, ya'ni boshqaruvchi va boshqariluvchi. Boshqaruv tizimi (davlat hokimiyati va boshqaruvi) boshqaruv obekti – biznes sohasiga maqsadli ta'sir ko'rsatish jarayonini ta'minlaydi (3-rasm).

Shu bilan birga, teskari aloqa tamoyili muhim ahamiyatga ega, bu tizimning tegishli kanallari orqali boshqaruv quyi tizimiga rejalashtirilgan maqsadlarga erishish to'g'risida ma'lumot beradi. Aniqlangan og'ishlar nazorat tizimining xatti-harakatlarini belgilangan maqsadlarga muvofiq tartibga soladi.

Korxona tizimining tashqi muhiti tizim tarkibiga kirmaydigan (muhim xususiyatlari bilan) ko'plab obektlarni o'z ichiga oladi, ularning o'zgarishi tizim holatini o'zgartirishi mumkin. Atrof-muhit obektlariga tizimning xatti-harakatlariga ta'sir qiladigan va tizimning o'zi ta'sir qiladigan narsalar kiritilishi mumkin. Tizimning muhim xususiyatlariga ta'sir qilmaydigan va tizimga ta'sir qilmaydigan tashqi obektlar atrof-muhitga tegishli emas. Kichik biznesning tashqi muhiti u yoki bu tarzda biznes tizimining barcha subyektlariga ("umumiy muhit") yoki asosan alohida korxonalarga yoki yakka tartibdagi xususiy tadbirkorlarga ("mahalliy muhit") ta'sir ko'rsatadigan juda keng miqyosdagi o'zgaruvchilarni qamrab oladi ^[11].

3-rasm: Tadbirkorlik tashqi muhitining shakllanishi

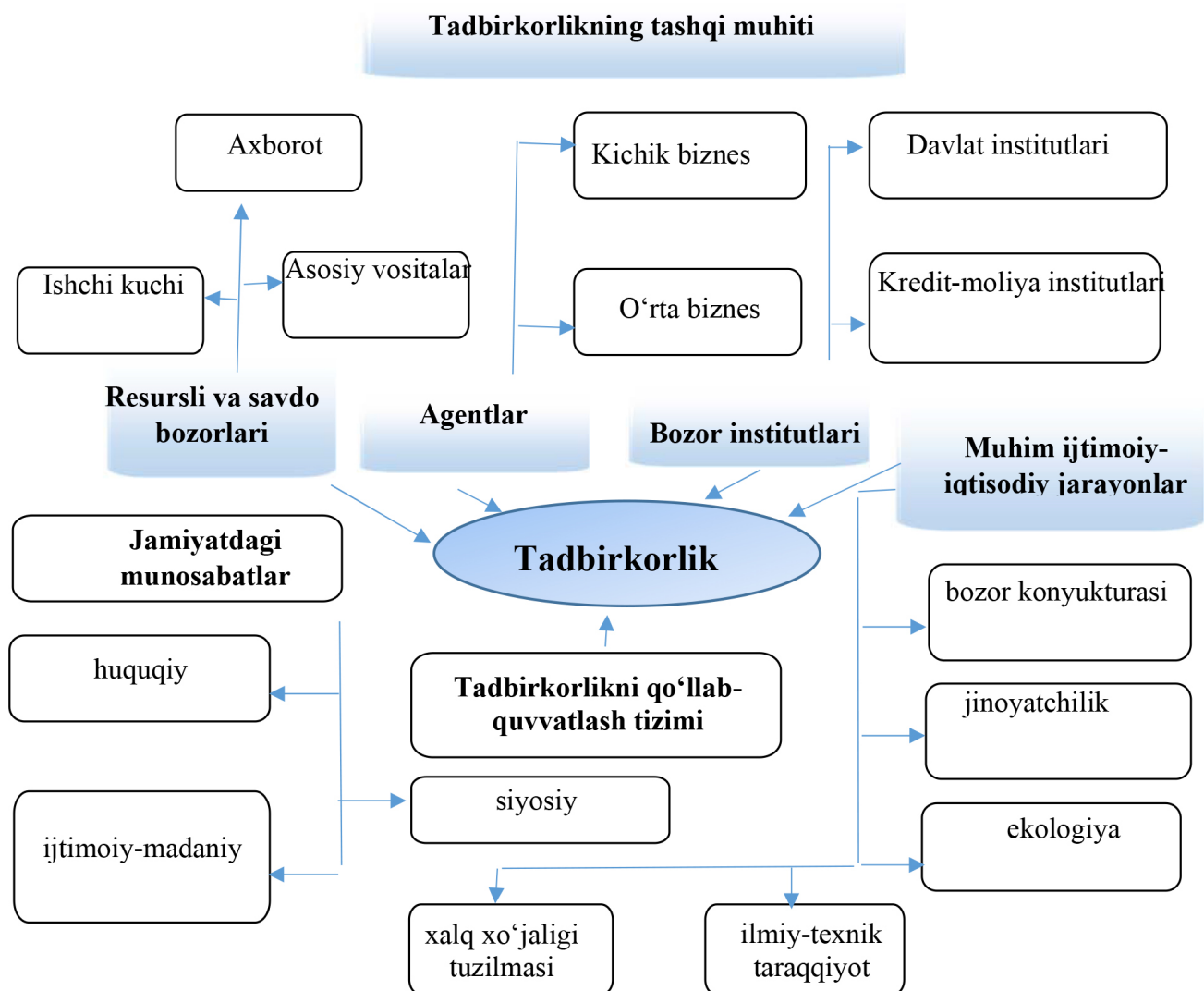
A. Xosking ta'kidlashicha: "kontragentlar (sotuvchi/xaridor, ish beruvchi/xodim, qarz beruvchi/qarz oluvchi) izolyatsiyaga kirmaydi, ular o'z pozitsiyalarini belgilaydigan ma'lum bir muhitda ishlaydi" ^[12] va tashqi muhitning yetti elementini aniqlaydi: iqtisodiy vaziyat, siyosiy vaziyat, huquqiy muhit, ijtimoiy muhit - madaniy muhit, texnologik muhit, institutsional tashkiliy va texnik muhit.

I. Ansoff ^[13] va boshqa xorijiy iqtisodchilar tashqi muhitga kichik biznes o'zining strategik faoliyatida duch keladigan barcha kuchlarni kiritadilar.

A. Shulus tadbirkorlikning tashqi muhitiga quyidagicha ta'rif beradi: "biznes tashqi muhitining shakllanishi va faoliyatiga bevosita ta'sir etuvchi elementlar (bozorlar, bozor institutlari, munosabatlar jarayonlari) majmuidir.

Bunday elementlar bir qator xususiyatlar (parametrlar) bilan tavsiflanadi, ularning konkret holati tashqi muhit omillarini o'z ichiga oladi" ^[14] va tashqi muhit elementlarini besh guruhga ajratadi (4-rasm):

- ijtimoiy munosabatlar;
- bozor institutlari;
- tegishli ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlar;
- resurslar va sotish bozorlari;
- kichik, o'rta va yirik biznes vakillari shaxsida bozor agentlari.

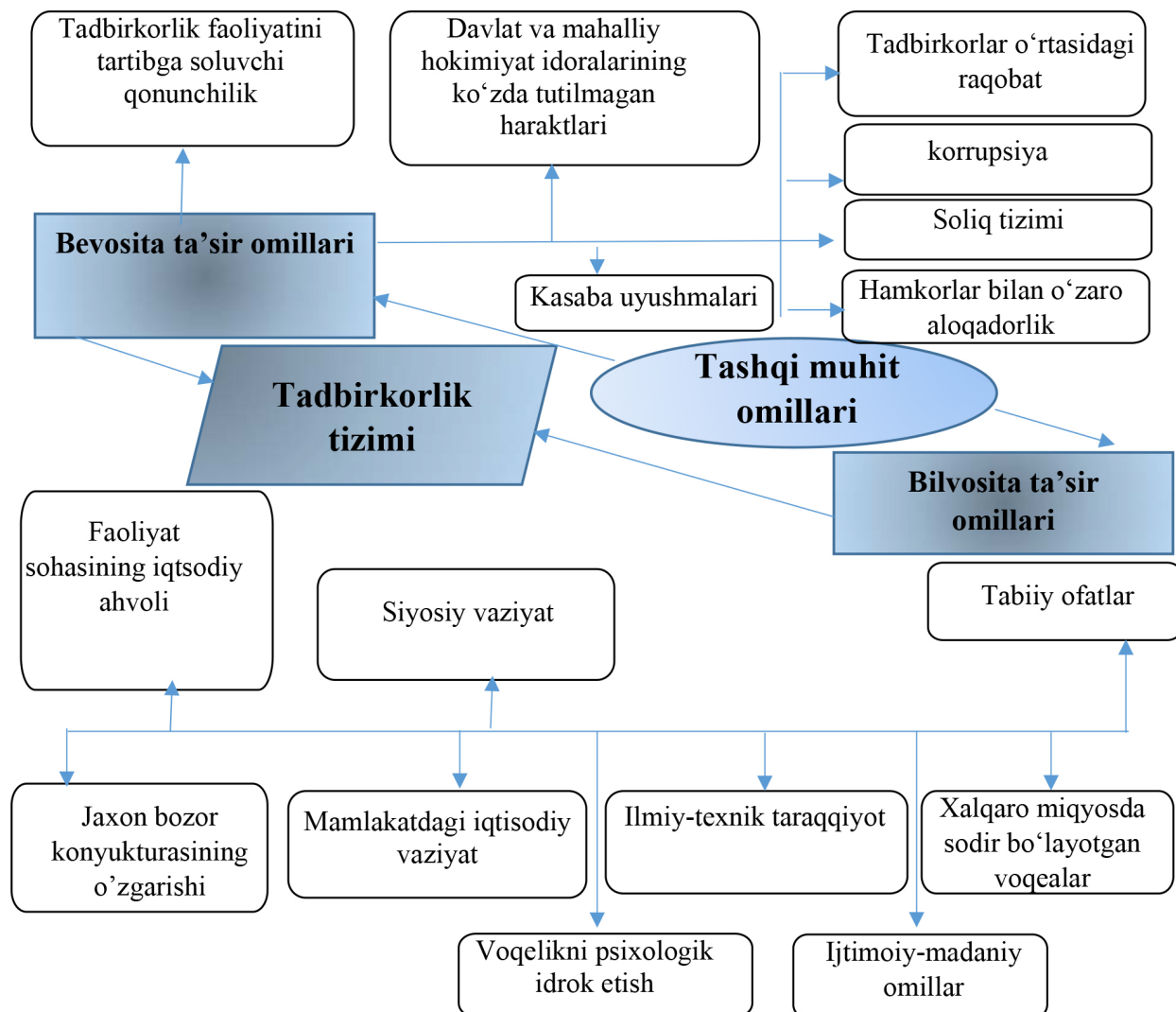
4-rasm: Tashqi muhit omillari

Tashqi muhit omillari bevosita va bilvosita ta'sir omillariga bo'linadi (5-rasm). bevosita ta'sir etuvchi omillar tadbirkorlik faoliyatiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir qiladi, ushbu omillar guruhiga quyidagilar kiradi: tadbirkorlik faoliyatini tartibga soluvchi qonunchilikdagi o'zgarishlar, tadbirkorlar raqobati, biznes sheriklar bilan munosabatlar, soliq tizimi, korruptsiya va boshqalar.

Bilvosita ta'sir etuvchi omillar tadbirkorlik faoliyatiga to'g'ridan-to'g'ri birdaniga ta'sir qilmasligi mumkin, lekin uning o'zgarishiga olib keladi. Bular: siyosiy vaziyat, xalqaro miqyosda sodir bo'layotgan voqealar, jahon bozori kon'yukturasidagi o'zgarishlar, mamlakatdagi iqtisodiy nobarqarorlik, voqelikni psixologik idrok etish, ijti-

mo'iy-madaniy omillar, ilmiy texnik taraqqiyot, faoliyat sohasining iqtisodiy holati, tabiiy ofatlar. Xalq xo'jaligining barqaror rivojlanishi, uning tarkibiy tuzilmalarining o'zaro bog'liqligi tashqi muhitga ko'p o'lchovli tavsif beradi, uning elementlari ko'pincha xo'jalik subyektlariga ko'p qirrali ta'sir ko'rsatadi.

5-rasm: Tadbirkorlik tashqi muhiti omillari klassifikatsiyasi va ularning tadbirkorlik tizimiga ta'siri

XULOSALAR VA TAKLIFLAR

Respublika iqtisodiyotining zamonaviy sharoitida tadbirkorlik muammolari va uni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash shakllarini tizimli yondashuv nuqtai nazaridan o'rganish muhimdir. Tizim yondashuvi tizimlarning umumiy nazariyasiga asoslangan murakkab muammolarni tadqiq qilish va hal qilish metodologiyasi sifatida qaraladi, tizim obektlari to'g'risida bilimlarni shakllantirish uchun umumiy uslubiy printsiplar to'plami sifatida tushuniladi. Murakkab tizimlarning eng muhim xususiyatlari quyidagilardir: tashkilot ierarxiyasi, maqsadga muvofiq faoliyat, ko'p sonli elementlar, elementlar o'rtasida axborot aloqasining mavjudligi, ular orasidagi o'zaro ta'sirning mavjudligi.

O'z-o'zini tashkil qilish qobiliyati murakkab tizimlarning xususiyatlariga qo'shiladi, bu tashqi muhit haqidagi ma'lumotlarga asoslangan tizimning tuzilishini yoki parametrlarining qiymatlarini maqsadga muvofiq ravishda doimiy ravishda o'zgartirish qobiliyati sifatida tushuniladi.

Shunday qilib, tizimli yondashuv qandaydir tizimni yagona bir butun sifatida o'rganishga qaratilgan elementlarni yaxlit tizimga tashkil yetish tamoyillari o'rganilganda va har bir quyi tizim va alohida yelementlarning ishlashi tizim oldida turgan asosiy maqsad nuqtai nazaridan ko'rib chiqilganda, umuman tizimni o'rganishga qaratilgan, agar elementlarni tizimli tashkil etish tamoyillari o'rganilganda har bir kichik tizim va alohida elementlarning ishlashi tizim oldida turgan asosiy maqsad nuqtai nazaridan ko'rib chiqiladi. Tizimli yondashuv yordamida murakkab tizimlarning ishlash jarayonlari to'g'risida to'liq tasavvurga ega bo'lish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Михальченко Н.А., Сметанина Т.М. Государственное регулирование экономики: учеб. пособ. Сыктывкар: КРАГСиУ, 2004. – С. 35.
2. Орешин В. П. Государственное регулирование национальной экономики: учеб. пособ. – М.: МГУ им. М. В. Ломоносова, 1999. – С. 12. 4. Государственное регулирование в условиях COVID-19. – [Электронный ресурс]. – Режим
3. Неопуло, К. Л. О необходимости совершенствования государственной поддержки малого и среднего предпринимательства как фактора повышения предпринимательской активности малого бизнеса / К. Л. Неопуло // Путеводитель предпринимателя. – 2020. – Т. 13. – № 1. – С. 137-145. – DOI 10.24182/2073-9885-2020-13-1-137-145. – EDN ACMJHW
4. Крицкая, А. А. Меры поддержки предпринимательства в России в период пандемии (на примере малого и среднего бизнеса) / А. А. Крицкая, А. Б. Шумилина, А. Р. Филимонова // The Scientific Heritage. – 2021. – № 66-3(66). – С. 37-40. – DOI 10.24412/9215-0365-2021-66-3-37-40. – EDN VKIQRO.
5. Боркова, Е. А. Экономические последствия коронавирусной инфекции для малого бизнеса / Е. А. Боркова, М. В. Доронин, А. С. Мазин // Экономика, предпринимательство и право. – 2021. – Т. 11. – № 5. – С. 1181-1194. – DOI 10.18334/epp.11.5.112085. – EDN EWARDJ.
6. Toshaliyeva, S. (2023). Forecasting the prospects for the development of regional small business. In E3S Web of Conferences (Vol. 449, p. 03003). EDP Sciences. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202344903003>
7. Tukhtamurodov, A., Sobirov, Y., Toshaliyeva, S., Ibrayimova, D., & Feruz, M. (2024). Determinants of CO₂ emissions in the BRICS. A dynamic Panel ARDL approach. In BIO Web of Conferences (Vol. 82, p. 06002). EDP Sciences. <https://doi.org/10.1051/bioconf/2024820600214>.
8. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег /Пер. с англ.; Общая ред. А. Г. Милейковского, И. М. Осадчей. – М.: Прогресс, 1978. – 307с.
9. Гэлбрейт Дж. К. Экономические теории и цели общества. – М., 1976. – 215 с.
10. Сакс Дж. Д., Ларрен Ф. Б. Макроэкономика. Глобальный подход / Пер. с англ. О. В. Буклемешева и др.; Науч. ред. Мовшович и др.; Акад. нар. хозва при Правительстве РФ. – М.: Дело, 1999. – 847 с.
11. Предпринимательство в конце XX века / Общ ред. А. А. Дынкина А. Р. Стерлинг, И. В. Тулина и др. – М.: Наука, 1992. – 313 с.
12. Хоскинг А. Курс предпринимательства: Практическое пособие: Пер. с англ. – М.: Международные отношения, 1993. – 349 с.
13. Ансофф И. Х. Стратегическое управление: Пер. с англ. – М.: Экономика, 1989. – 519 с.
14. Шулу А. А. Становление системы поддержки малого предпринимательства в России // Российский экономический журнал. – 1997. – № 5-6. – С. 84- 101.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.